

Vyrų išsilavinimas ir pirmoji santuoka: ar universitetas suteikia pranašumą?

AUŠRA MASLAUSKAITĖ

Lietuvos socialinių tyrimų centras

DOMANTAS JASILIONIS

Lietuvos socialinių tyrimų centras

Santrauka. Remiantis 2011 m. Lietuvos gyventojų surašymo ir 2011–2013 m. gyventojų pirmųjų santuokų registro jungtine duomenų baze, taip pat 2001 m. surašymo duomenimis straipsnyje nagrinėjamas vyrų išsilavinimo ir santuokinio elgesio ryšys. Teorinius straipsnio pagrindus sudaro lyčių specializacijos bei lyčių vaidmenų suderinamumo hipotezės. Nors jos ir skirtingai prognozuoja moterų išsilavinimo ir santuokinio elgesio ryšio kryptį, tačiau vyrų atveju vienodai tvirtina, jog aukštesnis vyrų išsilavinimas santuokos rinkoje sukuria akumuliuotų privalumų. Atlikta aprašomoji ir regresinė analizė atskleidė, jog Lietuvoje diferencijuojamasis išsilavinimo poveikis vyrų santuokinei elgsenai pradėjo veikti nuo 1950–1954 m. kohortos ir išliko visose jaunesnėse sovietinio periodo kohortose, o santuokinio elgesio atotrūkis tarp aukščiausio ir žemiausio išsilavinimo vyrų vis didėjo. Nors aukštesnis vyrų išsilavinimas sovietinėje visuomenėje neteikė arba teikė tik ribotų privalumų šeimoje atliekant ekonominių vyro vaidmenį, akivaizdu, jog kitos su išsilavinimu susijusios savybės didino jų patrauklumą santuokos rinkoje. Šiuolaikinėje Lietuvoje vyrai su aukštesniu išsilavinimu taip pat turi daugiau galimybių sukurti šeimą. Šis ryšys nustatytas kontroliuojant įvairius individualius demografinius ir socialinius kompozicinius veiksnius. Taigi sovietiniu periodu išryškėjęs teigiamas vyrų išsilavinimo poveikis jų santuokiniam patrauklumui išlieka ir Lietuvoje formuojantis liberalaus kapitalizmo visuomenei.

Raktažodžiai: vyrai, išsilavinimas, santuokinis elgesys, šeimos kūrimas.

Įvadas

Aukštesnis vyrų išsilavinimas turi teigiamos įtakos jų galimybėms sukurti šeimą – rodo daugelio pavienių šalių ir lyginamieji tyrimai Europos ir Šiaurės Amerikos šalyse (Jalovaara 2012; Kalmijn 2013). Kitaip nei moterų, kurių išsilavinimo poveikis matrimonialiniam elgesiui yra labiau sąlygojamas kontekstinių, šalies lygio veiksnių, o tyrimų rezultatai nenuoseklūs, teigiamas vyrų išsilavinimo ir santuokinio statuso ryšys yra nustatytas visose išsivysčiusiose šalyse. Lietuvoje sovietiniu periodu į santuokinį amžių įžengusių gimimo kohortų

atveju taip pat nustatytas teigiamas vyrų išsilavinimo ir vedybinio statuso efektas: XX a. penktąjį, šeštąjį dešimtmetį ir septintojo dešimtmečio pirmoje pusėje gimusieji aukštesnį išsilavinimą įgiję vyrai dažniau buvo vedę, rečiau – išsiskyrę ar niekada nevedę, nei turintys vidurinį ar žemesnį išsilavinimą (Stankūnienė 2006). Tačiau šių gimimo kohortų vyrų vedybų demografinis, socialinis ir ekonominis kontekstas esmingai skyrėsi nuo dabartinės, XXI a. pradžios, situacijos, kurioje santuokinio elgesio sprendimus priima jaunesnių kohortų vyrai. Būtent esminiai matrimonialinio elgesio socialinio-ekonominio konteksto pokyčiai, įvykusi Lietuvoje per praėjusius du dešimtmečius, daro klausimą dėl vyrų išsilavinimo įtakos pirmosioms vedyboms aktualų. Kitaip tariant, ar aukštesnis vyrų išsilavinimas suteikia pranašumo santuokos rinkoje, o vyrai, turintys aukštesnį išsilavinimą, dažniau veda (nors, galbūt ir vyresnio amžiaus), nepaisant to, jog santuoka nebėra vienintelis šeimos santykių būdas, o su išsilavinimu susijusi ekonominė, gyvenimo galimybių nelygybė reikšmingai išaugo?

Šiame straipsnyje analizuojamos 1977–1996 m. gimimo kohortų Lietuvos vyrų pirmųjų santuokų ir įgyto išsilavinimo ryšys, kontroliuojant daugelį individualių demografinių ir socialinių ekonominių veiksnių. Lietuvoje jau atliktas santuokinio elgesio kaitos, jos diferenciacijos studijas (Stankūnienė 2006; Stankūnienė 2009) šis tyrimas pirmiausia papildė tuo, jog remiasi ne einamosios statistikos ar atrankinių tyrimų rezultatais, bet visos populiacijos apimties informacija, gauta sujungus 2011 m. Visuotinio Lietuvos gyventojų surašymo ir 2011–2013 m. gyventojų pirmųjų santuokų registro įrašus. Toks informacijos rinkinys yra patikimiausias, išvengiama atrankiniams tyrimams būdingų netikslumų, sąlygotų atrankos procedūrų ir paties tyrimo. Jis taip pat suteikia galimybę patikimai analizuoti gyventojų grupes, kurios nepakankamai reprezentuojamos atrankiniuose tyrimuose. Pastebėtina, jog empirinė tyrimo duomenų bazė yra unikali ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniame kontekste. Išskyrus Šiaurės Europos šalis, kuriose demografinių procesų analizei plačiai naudojamos jungtinės surašymų ir (ar) gyventojų registrų duomenų bazės, kituose Europos regionuose ir Šiaurės Amerikos šalyse tokia informacija tyrėjai nedisponuoja.

Straipsnis pradedamas pristatant teorinius argumentus, kodėl ir kaip vyrų išsilavinimas veikia jų vedybų galimybes, aptariant esamų tyrimų rezultatus bei suformuluojant pagrindinius tyrimo klausimus. Antroje dalyje apibūdinami tyrimo empiriniai šaltiniai ir duomenų analizės metodai, vėliau aptariami pagrindiniai tyrimo rezultatai. Straipsnis baigiamas diskusija ir išvadomis.

Teorinė diskusija

Socialinio-ekonominio statuso ir santuokinio elgesio ryšis dažniausiai teorizuojamas remiantis santuokos mikroekonomikos teorija (Becker 1981), kuri, nors ir smarkiai kritikuota, ypač moterų santuokinio elgesio srityje, vis dar tebėra aktyviai taikoma santuokinio elgesio tyrimuose. Beckeris suformulavo *lyčių*

specializacijos hipotezę, kuri teigia, jog partnerių veiklos specializacija šeimoje yra privalumas formuojant ir išlaikant santuoką. Pasak jo, vyrų veiklos sritis yra profesinė veikla ir materialinis šeimos aprūpinimas, o moterų – namų ūkis, globa ir privačios erdvės priežiūra (Becker 1981). Didesnė nauda, gaunama iš profesinės veiklos, didina vyrų patrauklumą santuokos rinkoje, tad remiantis šiuo požiūriu, aukštesnį socialinį-ekonominį statusą turintys vyrai turi ir daugiau galimybių sukurti šeimą. Moterų patrauklumą santuokos rinkoje, remiantis šiuo požiūriu, turėtų didinti jų orientacija į globą ir namų ūkio veiklą.

Beckerio (1981) lyčių specializacijos hipotezė labiausiai kritikuota kaip tik dėl požiūrio į moterų santuokinio elgesio ir socialinio-ekonominio statuso ryšį, o šios kritikos pagrindu plėtojami alternatyvūs požiūriai vis dėlto išlaikė nuostatą, jog aukštesnis vyrų socialinis-ekonominis statusas didina jų patrauklumą santuokos rinkoje. Lyčių specializacijos hipotezei priešpastatoma vadinamoji *lyčių vaidmenų lankstumo* (Cooke, Gash 2010) arba *lyčių vaidmenų suderinamumo* hipotezė (Oppenheimer 1988, 2003) pabrėžia, jog šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje makroekonominiai pokyčiai skatina dviejų dirbančiųjų šeimos modelio įsitvirtinimą ir tapsmą norminiu, abiejų partnerių aukštesnis socialinis-ekonominis statusas didina kiekvieno jų patrauklumą santuokos rinkoje. Aukštesnis išsilavinimas ir palankesnės užimtumo perspektyvos užtikrina didesnes šeimos vartojimo galimybes, partneriai geriau papildoma vienas kitą užtikrindami namų ūkio vartojimo pajėgumą, be to, jie geriau atlieka namų ūkio apsaugos nuo įvairių rizikų (pvz. nedarbo, ligos ir pan.) funkciją (Stevens, Wolfers 2007). Nors šis alternatyvus požiūris permąsto moterų santuokinio elgesio determinantes, vyrų atžvilgiu jis išlaiko nuostatą, jog aukštesnis vyrų socialinis-ekonominis statusas didina patrauklumą santuokos rinkoje dėl geriau atliekamo ekonominio aprūpintojo vaidmens.

Vyrų aukštesnis išsilavinimas siejamas ne tik su jų ekonominiu vaidmeniu, – kai kurie tyrėjai pabrėžia santykių kapitalo svarbą ir teigia, jog turintys aukštesnį išsilavinimą vyrai turi geresnius komunikacinius gebėjimus, geriau sprendžia konfliktus (Amato 1996; South 2001). Be to, kai kurie tyrėjai pabrėžia ir vertybių dėmenį: jie teigia, jog geriau išsilavinusiems vyrams būdingos egalitariškesnės nuostatos dėl lyčių vaidmenų (Cunningham ir kt. 2005), jie dažniau padeda prižiūrėti vaikus ir prisideda prie namų ūkio ruošos (Sayer ir kt. 2004), o tai pat didina jų patrauklumą santuokos rinkoje, ypač dirbti linkusioms moterims. Apibendrinant galima teigti, jog aukštesnį išsilavinimą turintys vyrai santuokos rinkoje disponuoja akumuliuotais privalumais: jie ne tik turi geresnes ekonomines perspektyvas, bet ir gausesnį santykių kapitalą bei specifinius vertybinius bei vaidmens šeimoje orientyrus, kurie didina jų patrauklumą.

Aptarti vyrų išsilavinimo ir santuokinio elgesio ryšio mechanizmai yra sąlygoti ir platesnio socialinio-kultūrinio visuomenės konteksto. Visuomenėse, kuriose lyčių vaidmenys labiau segreguoti, kuriose stipresni vyro-duonpelnio vaidmens lūkesčiai, o moterys, nors ir dalyvauja profesinėje veikloje, labiau siejamos su privačia sfera, vyrų su aukštesniu išsilavinimu šansai sukurti santuoką

bus didesni, nei turinčių žemesnį išsilavinimą (Kalmijn 2011; Kalmijn 2013). Ir priešingai, galima tikėtis, jog lyčių vaidmenų atžvilgiu labiau egalitarinėse visuomenėse vyrų išsilavinimo svarba santuokos rinkoje yra mažesnė (Sweeney 2002). Tokiose visuomenėse pirmiausia mažėja kultūros lūkesčių spaudimas vyrams būti pagrindiniais šeimos maitintojais, be to, stipresnes ekonomines pozicijas įgijusios moterys gali perimti šeimos maitintojo vaidmenį. Jis labiau egalitarinėse visuomenėse nėra priešinamas kitiems šeimos vaidmenims, pirmiausia tiems, kurie susiję su globa, nes vaikų ir kitų priklausomų asmenų priežiūra perkeliama už šeimos ribų pasitelkiant šeimos ir darbo derinimo politikos priemones. Esant tokioms aplinkybėms didesnė vyro nedarbo rizika, kuri išsivysčiusiose deindustrializuotose kapitalistinėse visuomenėse paprastai būdinga žemesnio išsilavinimo vyrams, ir jos ekonominės pasekmės šeimai kompensuojamos moters ekonominio vaidmens.

Kitas kontekstinis veiksnys, galintis lemti vyrų išsilavinimo vaidmenį šeimai sukurti, yra su išsilavinimu susijusios užimtumo nelygybės (Kalmijn 2013). Visuomenės, kuriose darbinų pajamų gaunamų iš užimtumo nelygybės pagal išsilavinimo grupes yra dideli, būdinga tai, jog aukštesnio išsilavinimo vyrai yra žymiai paklausesni nei žemesnio. Kitaip tariant, ten, kur aukštesnis išsilavinimas garantuoja gerokai didesnę ekonominę grąžą nei žemesnis, aukštesnio išsilavinimo vyrai turės daugiau galimybių sukurti šeimą, nei tie, kurių išsilavinimas teikia mažą ekonominę naudą.

Empiriniai tyrimų rezultatai patvirtina vyrų aukštesnio išsilavinimo teigiamą įtaką santuokos kūrimui (Oppenheimer 2003; Kalmijn 2011, 2013; Jalovaara 2012; Park, Lee 2014) ir rodo, jog nepriklausomai nuo socialinių kontekstinių konkrečioms šalims būdingų veiksnių, vyrų santuokiniam elgesiui apskritai būdingas pozityvus išsilavinimo gradientas. Įdomu tai, jog aukštesnio vyrų išsilavinimo pozityvus efektas būdingas ir lyčių vaidmenų atžvilgiu egalitarinėms, ir labiau tradicinėms visuomenėms. Be to, kaip rodo lyginamieji Europos šalių tyrimai, labiau egalitarinėse visuomenėse vyrų išsilavinimo vaidmuo santuokiniam elgesiui dar labiau padidėja (Kalmijn 2013), o tai prieštarauja jau aptartai kontekstinei lyčių kultūros hipotezei.

Tyrimo klausimai

Kokių rezultatų galima tikėtis tiriant jaunas Lietuvos vyrų kohortas aptartais teoriniais pagrindais ir atsižvelgiant į kitų šalių empirinių tyrimų rezultatus bei tyrimų duomenis apie vyresnių kohortų vyrų santuokinį elgesį? Kadangi ankstesniame skyriuje buvo aptartas socialinės-kultūrinės aplinkos poveikis vyrų išsilavinimo ir santuokinio elgesio ryšiui, prieš formuluojant tyrimo klausimus reikia trumpai šiuo atžvilgiu įvertinti Lietuvos visuomenę.

Daugelis lyginamųjų tyrimų rodo, jog Lietuvos visuomenė lyčių kultūros ir vaidmenų požiūriu galėtų būti priskirta prie labiau tradicinių, jei socialinės-ekonominės raidos atžvilgiu lyginsime panašias Europos šalis. Nors Lietuvos

vieta Baltijos ir Vidurio Europos šalių kontekste nėra pastovi ir priklauso nuo taikomų tyrimo metodologijų, vis tik ji dažnai artima Lenkijos, Vengrijos vietai, o jas lenkia Estija (Fodor, Balogh 2010; Philipov 2008; Matysiak 2011). Lyčių lygybės indeksas (*Gender Equality Index Report 2013*), kuriuo siekiama kompleksiskai įvertinti lyčių lygybės būklę ES šalyse, Lietuvą taip pat priskiria prie šalių, kuriose lyčių lygybė yra mažesnė, o pavyzdžiui, Lietuvos ir Estijos skirtumai didžiaja dalimi lemiami tradiciškesnio vaidmenų pasiskirstymo privačioje sferoje. Atsižvelgiant į tai, vargu ar būtų galima tikėtis, jog Lietuvoje jaunų vyrų aukštesnio išsilavinimo vaidmuo santuokiniam elgesiui reikšmingai skirsis nuo būdingo vyresnėms vyrų kohortoms.

Be to, Lietuvai, kaip ir daugeliui Vidurio ir Rytų Europos šalių, būdinga didelė skirtingų išsilavinimo grupių socioekonominė nelygybė (Heyns 2005; Ziadi 2009). Atsižvelgiant į tai ir jau aptartus teorinius argumentus, tikėtina, jog šiomis socialinio-ekonominio konteksto sąlygomis vyrų su aukštuoju išsilavinimu patrauklumas santuokos rinkoje didės, be to, jie turės didesnius šansus sukurti santuokas nei tie, kurių išsilavinimas žemesnis. Kitaip tariant, galima spėti, jog išsilavinimo nelygybė peraus į santuokos galimybių nelygybę.

Dar vienas reikšmingas veiksnys, galintis padidinti vyrų su aukštuoju išsilavinimu patrauklumą santuokos rinkoje yra ilgalaikės Lietuvai būdingos išsilavinimo struktūrų pagal lytį tendencijos. Iš sovietmečio Lietuva paveldėjo didesnius moterų nei vyrų su aukštuoju išsilavinimu rodiklius (Lietuvos gyventojai 2006), ir nors pastaraisiais dešimtmečiais jauniausios gyventojų kohortose aukštojo išsilavinimo skirtumai tarp lyčių mažėja (Lietuvos Respublikos 2011 metų gyventojų ir būstų surašymo rezultatai 2013), jie vis dar išlieka. Moterys su aukštuoju išsilavinimu yra linkusios kurti šeimas su tai pačiai išsilavinimo grupei priklausančiais vyrais – ši tendencija matyti daugelyje išsivysčiusių visuomenių (Blossfeld 2009), o turinčios žemesnį išsilavinimą linkusios ieškoti labiau išsilavinusių partnerių (Schwartz 2013). Taigi, išsilavinimo homogamijos reikšmė santuokos sukūrimui bei didesnis moterų su aukštuoju išsilavinimu skaičius taip pat gali prisidėti didinant jaunų vyrų su aukštuoju išsilavinimu patrauklumą Lietuvoje bei teikti jiems privalumų kuriant santuoką palyginti su žemesnio išsilavinimo vyrais.

Duomenys ir metodai

Pagrindinis tyrimo empirinės informacijos šaltinis yra unikalus Europoje duomenų rinkinys, kuriame sujungti 2011 m. Lietuvos gyventojų bei būstų surašymo ir 2011–2013 m. pirmųjų santuokų įrašai iš Lietuvos gyventojų registro. Duomenų rinkinys sukurtas dviem etapais. Pirmiausia buvo sujungti individualūs surašymo ir pirmųjų santuokų, mirčių, emigracijos įrašai. Po to individualūs duomenys buvo transformuoti į multidimensinį dažnių formatą. Taip gauta agreguota informacija apie pirmąsias santuokas ir santuokos riziką patiriančią

populiacijos dalį (susituokusius), atsižvelgiant į įvairius sociodemografinių ir socioekonominių požymių rinkinius.

Duomenų rinkinyje yra informacija apie visus Lietuvos gyventojus nuo 15 iki 34 metų amžiaus, kurie 2011 m. balandžio mėn. vykusio visuotinio surašymo metu nebuvo įregistravę santuokos. Pasirinkta apatinė amžiaus riba – 15 metų, nes demografijos požiūriu ji atskiria populiacijos dalį, kuri jau gali sukurti šeimą, be to, ši riba įprasta skaičiuojant įvairius demografinius santuokinio elgesio rodiklius. Su surašymu susietoje duomenų bazėje gyventojai ir jų santuokinio statuso kaita stebimi iki 2013 m. gruodžio 31 d. Amžiaus intervalas pasirinktas atsižvelgiant į tai, jog pirmoji santuoka dažniausiai sukuriamą šiame amžiaus tarpsnyje. Žmonių metų skaičius – tai tikslesnis išgyvenančių demografinio įvykio riziką gyventojų skaičiaus rodiklis nei plačiai naudojama jo aproksimacija – vidutinis metinis gyventojų skaičius. Taigi, įvykis, kuris analizuojamas šiame tyrime, yra perėjimas iš nevedusio į vedusiojo statusą. Atsižvelgiant į tyrimo tikslus, analizuojama tik vyrų subpopuliacija.

Pagrindinis nepriklausomas kintamasis šiame tyrime yra išsilavinimas, nustatytas surašymo momentu. Skiriamos trys išsilavinimo kategorijos: aukščiausias (ISCED 5-6), vidutinis (ISCED 3-4) ir žemas (ISCED 0-2). Aukščiausioji išsilavinimo kategorija fiksuoja universitetinį ir kolegijose įgytą išsilavinimą, vidutinė – vidurinės mokyklos ir pavidurinės mokyklos išsilavinimą (nesuteikiantį aukštojo ir aukštesniojo išsilavinimo), žemiausias išsilavinimas fiksuoja pagrindinį, pradinį išsilavinimą.

Be pagrindinio kontrolinio kintamojo – išsilavinimo, tyrime taip pat atsižvelgta į daugelį kintamųjų, kurie gali būti reikšmingi vyrų vedybiniam elgesiui ir kurie buvo prieinami duomenų bazėje. Taigi, atsižvelgta į vyrų amžių, užimtumo statusą, gyvenamąją vietą, tautybę, migraciją per 12 mėnesių iki surašymo. Santykiniai vyrų pirmųjų vedybų galimybės rodikliai ir jų 95 proc. pasikliautiniai intervalai buvo apskaičiuoti taikant Puasono regresijos modeliavimo procedūras.

Kaip papildomas informacijos šaltinis straipsnyje taip pat pasitelkti 2001 m. Lietuvos visuotinio gyventojų surašymo duomenys. Jie reikalingi siekiant atskleisti ilgalaikės išsilavinimo diferencijuojamojo poveikio vyrų santuokinei elgsenai tendencijas.

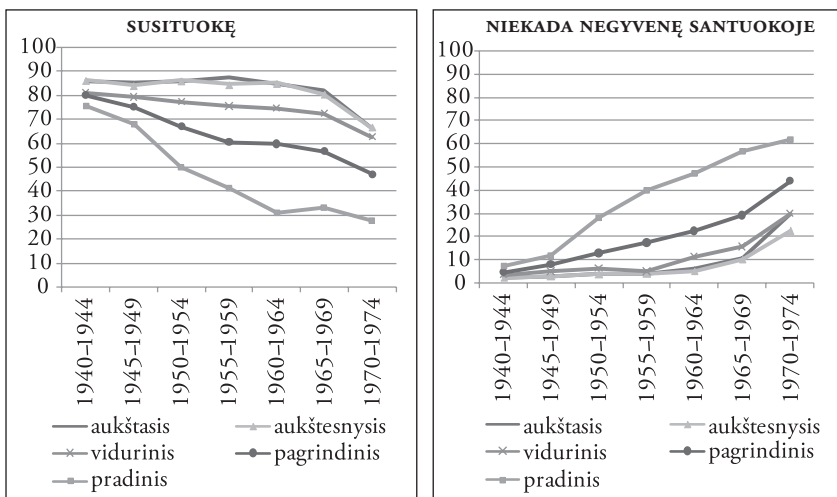
Rezultatai

Aprašomoji statistinė analizė

Nors straipsnyje pagrindinis dėmesys sutelkiamas į jaunesnio amžiaus vyrų, gimusių 1977–1996 m. santuokinę elgseną ir analizuojami ją diferencijuojantys veiksniai, iš pradžių tikslinga aptarti, kaip individualus išsilavinimas veikia vyresnių kohortų vyrų santuokinių elgesį Lietuvoje ir kontekstualizuoti pagrindinius tyrimo rezultatus. 1 paveiksle pateikta informacija apie susituokusius

ir niekada santuokoje negyvenusius Lietuvos vyrus, gimusius 1940–1974 m., pagal įgytą išsilavinimą. Apžvelgiamos gimimo kohortos reprezentuoja XX a. antrosios pusės dešimtmečius, kai šeimos kūrimas Lietuvoje patyrė keletą reikšmingų pokyčių: sovietmečiui būdingą perėjimą prie anksti ir gausiai kuriamų santuokų, ir pereinamajam laikotarpiui, prasidėjusiam 1990-aisiais, būdingą santuokos atidėjimą, santuokinio amžiaus augimą ir šeimos kūrimą netiesioginiu būdu (per kohabitacijas) (Stankūnienė 2006 ir 2009; Maslauskaitė 2009).

Išsilavinimo poveikis vyrų santuokinei elgsenai Lietuvoje pradeda reikštis nuo 1950–1954 m. vyrų gimimo kohortos ir kiekvienoje jaunesnėje kohortoje stiprėja. Priešingai šioms, vyriausioje tiriamojoje kohortoje (1940–1949 m. gimimo), išsilavinimas nevaidino svarbaus vaidmens vyrų galimybėms vesti: nepriklausomai nuo įgyto išsilavinimo dauguma vyrų sukurdamo santuoką. Taip, pavyzdžiui, iš 1940–1944 m. gimimo kohortos vedusių vyrų su aukštuoju išsilavinimu buvo 86 proc., su aukštesniu – 82,1 proc., su viduriniu – 79,3 proc., su pagrindiniu – 75,3 proc., su pradiniu – 75,8 proc. (1 pav.). Tačiau nuo dešimčia metų vėliau gimusios kohortos (1950–1954 m.) diferencijuojantis išsilavinimo poveikis, kaip jau minėta, ima stiprėti, o atotrūkis tarp vedusių vyrų su aukštesniu ir su žemesniu išsilavinimu pradeda augti.

I PAV. SUSITUOKĘ IR NIEKADA SANTUOKOJE NEGYVENĘ
 LIETUVOS VYRAI PAGAL IŠSILAVINIMĄ, 1940–1974 M. GIMIMO KOHORTOS

Duomenų šaltinis: *Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida* 2006.

1950–1954 m. gimusių vyrų, kurie santuokas kūrė XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje, santuokinė elgsena jau veikiama įgyto išsilavinimo. Iš šios kohortos vyrų su aukštuoju išsilavinimu santuokas sukūrė 86 proc., panaši dalis ir iš įgijusių aukštesnįjį ar vidurinį išsilavinimą (atitinkamai 82,7 proc. ir

77,5 proc.), tačiau iš įgijusių pagrindinį – jau tik 67 proc., o žemiausią (pradinį) – 50,3 proc. Taigi, aptariamose kohortose vyrai su aukštuoju ir aukštesniu išsilavinimu beveik visi sukūrė santuokas, tai su žemiausiu išsilavinimu – tik maždaug kas antras. Dar dešimtmečiu vėliau gimusios vyrų kohortos (1960–1964 m.) santuokinis elgesys dar labiau diferencijuotas pagal išsilavinimo požymį. Vedusių vyrų dalis aukštojo ir aukštesniojo išsilavinimo grupėse išlieka tokia pati (apie 85 proc.), o vidurinio, pagrindinio ir pradinio išsilavinimo grupėse nuosekliai mažėja. Lyginant 1950–1954 m. ir 1960–1964 m. gimimo kohortas labiausiai vedusių vyrų sumažėja pradinio išsilavinimo grupėje (atitinkamai nuo 50,3 proc. iki 31,2 proc.).

Dar tiksliau išsilavinimo įtaką vyrų santuokiniam elgesiui leidžia įvertinti niekada šeimos nesukūrusių vyrų analizė, nes tai asmenys, išstumti iš vedybų rinkos. Jie ne tik nevedė, bet ir, labai tikėtina, niekada neturėjo partnerio, nes Lietuvoje beveik visą sovietmetį nesantuokinė partnerystė (kohabitacija) buvo labai reta, o jeigu ir buvo, tai atliko trumpalaikės įžangos į vedybas vaidmenį (Maslauskaitė 2009). 1 paveiksle matome, jog niekada nevedusių vyrų dalis skirtingo išsilavinimo grupėse vyriausiose, 1940–1949 m. kohortose skyrėsi nežymiai, o jaunesnėse kohortose diferencijuojantis išsilavinimo poveikis yra akivaizdus. Nuo 1950–1954 m. kohortos pagrindinį, o ypač pradinį išsilavinimą turintys vyrai žymiai dažniau yra nevedę, nei turintys aukštąjį, aukštesnį ar vidurinį išsilavinimą vyrai. Žemo išsilavinimo įtaka vyrų išstūmimui iš vedybų rinkos pradėjo reikštis XX a. šeštojo dešimtmečio kohortoje ir stiprėjo sekantį dešimtmetį gimusioje kohortoje. Pavyzdžiui, iš 1960–1964 m. gimusių žemiausio išsilavinimo grupės vyrų 47 proc. niekada nebuvo sukūrę šeimos.

Taigi matome, jog sovietmečiu, maždaug nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio, Lietuvoje įvyko perėjimas prie pagal išsilavinimą diferencijuoto vyrų santuokinio elgesio. Vyrai su aukštesniu išsilavinimu išlaikė paklausias pozicijas vedybų rinkoje, o turintys žemesnį išsilavinimą – atsidūrė vis prastesnėje pozicijoje ir turėjo mažiau galimybių vesti. Žinoma, šis diferencijuojantis išsilavinimo poveikis tampriai susijęs su sovietiniais laikais įvykusiais bendrais gyventojų išsilavinimo struktūros pokyčiais, švietimo institucinės sistemos raida. Pavyzdžiui, vykstant šiems pokyčiams, esmingai kito pradinio išsilavinimo grupė, kuri, kylant visuotinio privalomo išsilavinimo lygiui, darėsi vis labiau selektyvi. Įdomu ir svarbu pastebėti, kad vyrų išsilavinimo įtaka jų patrauklumui vedybų rinkoje veikė ir sovietinėje visuomenėje, kurioje išsilavinimo lygio, su juo susijusio užimtumo ir gaunamų pajamų santykis buvo deformuotas. Taigi, net ir sovietmečiu vyrai su aukštesniu išsilavinimu, kuris nebūtinai garantavo didesnes pajamas ir maitintojo pareigos įvykdymą, buvo paklausesni santuokos rinkoje.

1970–1974 m. kohortos vyrų gyvenimo laikotarpis, kai kuriama šeima, sutapo su esminių visuomenės transformacijų laikotarpiu. Dalies šios kohortos atstovų vedybinis elgesys atitiko vyresnių kohortų vyrų elgesį, o dalies – turėjo naujo šeimos kūrimo modelio ypatybių, bent jau turint omeny jų santuokos amžių (Stankūnienė 2003) ar pirmos partnerystės tipą (Maslauskaitė 2009).

2001 m. surašymas šios gimimo kohortos vyrų santuokinių elgesį atspindi tik iš dalies, nes dėl pasikeitusio šeimos kūrimo modelio dalis kohortos dar nebuvo užbaigę šeimos kūrimo etapo. Būtent dėl šios priežasties, kaip matome 1 paveiksle, šios kohortos visų išsilavinimo grupių vedusių vyrų yra mažiau, nei penkeriais metais vyresnės kohortos. Dėl šios priežasties išsamesnė informacija apie XX a. aštuntojo, devintojo ir dešimtojo dešimtmečių pradžios kohortos vyrų vedybų elgesio ir išsilavinimo ryšį gaunama jau iš naujesnio, 2011 m. surašymo, kurio duomenys šiame straipsnyje analizuojami kartu su gyventojų registro duomenimis.

Regresinė analizė

1 lentelėje pateikti santuokos santykinės rizikos rodikliai apskaičiuoti 1977–1996 m. gimimo vyrų kohortai pagal išsilavinimo grupes, užimtumą ir statusą švietimo sistemoje. Pateikti rodikliai standartizuoti pagal individualius demografinius, gyvenamosios vietos, gimimo vietos, migracijos ir tautybės požymius, taigi vertinant santuokos ir išsilavinimo ryšį eliminuojami kompoziciniai efektai.

Atlikta analizė rodo, kad vidutinės išsilavinimo grupės vyrai turi 34 proc. mažesnę riziką vesti palyginti su aukštąjį išsilavinimą turinčiais vyrais, o žemiausio išsilavinimo grupės vyrai – net 46 proc. mažesnę tikimybę vesti, kai kontroliuojami tokie požymiai kaip amžius, gyvenamoji vieta, tautybė, migracijos patirtis, gimimo vieta (žr. 1 lentelę). Abiem atvejais santykinės tikimybės rodiklių skirtumai yra statistiškai reikšmingi. Šeimos sukūrimas susijęs ir su pasitraukimu iš švietimo sistemos, t. y. su išsilavinimo įgijimu. Vedybų tikimybė statistiškai reikšmingai didesnė tų vyrų, kurie baigė mokslus, palyginti su vyrais, kurie dar tebesimoko. Nebesimokančių, išsilavinimą jau įgijusių vyrų santykinė tikimybė vesti yra 12 proc. didesnė, negu besimokančių vyrų. Nors šiuo atveju rodiklis nėra didelis, jis yra statistiškai reikšmingas. Apibendrinant galima teigti, jog vyrų išsilavinimas reikšmingai sąlygoja jų santuokos sukūrimo tikimybę, o išsilavinimo įgijimo gradientas vedybų tikimybės atžvilgiu yra neigiamas. Žemesnio išsilavinimo vyrai turi mažiau galimybių susituokti, nei vyrai, disponuojantys didžiausiais išsilavinimo ištekliais. Be to, akivaizdu, jog išsilavinimas paprastai įgyjamas prieš vedybas; jos atidedamos, jeigu mokslai dar nebaigti.

Nors pagrindinis dėmesys šiame tyrime buvo skirtas vyrų išsilavinimo ir matrimonialinio elgesio ryšiui ištirti, tačiau siekta įvertinti ir kitų socialinių veiksnių įtaką vyrų vedyboms. Standartizuoti santykinės rizikos vesti rodikliai pagal užimtumą taip pat reikšmingai skiriasi, kai kontroliuojami visi kiti demografiniai ir socialiniai-ekonominiai požymiai, į kuriuos šiame tyrime buvo galima atsižvelgti. Palyginti su dirbančiais vyrais, visų kitų užimtumo grupių santykinės tikimybės rodikliai yra statistiškai patikimai mažesni. Mažiausią tikimybę vesti turi ekonomiškai neaktyvūs neįgalūs vyrai; palyginti su dirbančiais vyrais jį yra net 85 proc. mažesnė. Bedarbių tikimybė sukurti santuoką

sudaro tik 57 proc. tos, kuri būdinga dirbantiems vyrams arba yra 43 proc. mažesnė. Įdomu tai, jog dėl kitų priežasčių nei neįgalumas ar bedarbiystė ekonomiškai neaktyvių vyrų santykinės tikimybės vesti rodiklis yra mažesnis nei bedarbių, taigi jų tikimybė vesti yra dar mažesnė nei bedarbių. Vadinas, ekonominis aktyvumas yra pozityviai susijęs su vyro patrauklumu vedybų rinkoje, o nedirbantys (dėl bet kokių priežasčių) vyrai joje užima neprivilegiuotas pozicijas, – jų tikimybė įregistruoti santuoką yra statistiškai reikšmingai mažesni, nei dirbančiųjų.

I LENTELĖ. SANTYKINĖ PIRMOSIOS SANTUOKOS RIZIKA,
1977–1996 M. VYRŲ KOHORTA, LIETUVA, PUASONO REGRESIJA

	Santykinė rizika	P	95 proc. pasiklivimo intervalas
Išlavavimo grupė			
Aukščiausia (referentinė grupė)	1,00		
Vidutinė	0,76	0,000	0,73–0,77
Žemiausia	0,54	0,000	0,52–0,56
Statusas švietimo sistemoje			
Mokosi (referentinė grupė)	1,00		
Nesimoko	1,12	0,000	1,08–1,14
Užimtumas			
Dirbantis (referentinė grupė)	1,00		
Bedarbis	0,57	0,000	0,55–0,59
Neįgalus	0,15	0,000	0,12–0,17
Kitas ekonomiškai neaktyvus	0,40	0,000	0,38–0,42
Nežinoma	0,70	0,000	0,61–0,78

Papildomai kontroliuojami požymiai: amžius, tautybė, gyvenamoji vieta, gimimo vieta, migracija. Šaltinis: su 2011 m. visuotiniu gyventojų surašymu sujungto gyventojų pirmųjų santuokų registro duomenų bazė.

Išnagrinėję išsilavinimo ir užimtumo veiksnius, toliau aptarsime ir kitų į tyrimo modelį įtrauktų veiksnių analizės rezultatus, atskleidžiančius jaunų vyrų matrimonialinio elgesio determinantes Lietuvoje. 2 lentelėje pateikti standartizuoti santykinės rizikos susituokti rodikliai pagal amžiaus grupes, atsižvelgiant į gimimo ir gyvenamąją vietą, migracijos patirtį ir vyrų tautybę ir tuo pačiu kontroliuojant išsilavinimą, užimtumą bei įgytą išsilavinimą. Didžiausią tikimybę vesti turi 25–29 m. amžiaus vyrai; palyginti su jais tiek jaunesnių, tiek ir penkeriais metais vyresnės amžiaus grupės vyrai turi statistiškai reikšmingai mažesnę tikimybę vesti. Vis tik būtina pabrėžti, jog 30–34 m. vyrų santuokos tikimybė nors ir yra mažesnė palyginti su 25–29 m. amžiaus vyrais, tačiau santykinės

tikimybės rodiklių skirtumai nėra tokie dideli, kaip 25–29 m. amžiaus ir jaunesnių vyrų. Jei 30–34 m. amžiaus vyrų tikimybė susituokti yra 7 procentais mažesnė nei 25–29 m. amžiaus vyrų, tai, pavyzdžiui, 20–24 m. amžiaus grupėje ji yra mažesnė daugiau nei 90 procentų. Šie rezultatai sutampa su naujausios statistikos duomenimis apie vidutinį pirmą kartą besituokiančiųjų amžių, kuris 2013 m. buvo 29 metai (*Statistinių rodiklių duomenų bazė*, 2014).

2 LENTELĖ. SANTYKINĖ PIRMOSIOS SANTUOKOS RIZIKA, 1977–1996 M. VYRŲ
 KOHORTA, LIETUVA, PUASONO REGRESIJA

	Santykinė rizika	p	95 proc. pasikliovimo intervalas
Amžius			
15–17	0,09	0,000	0,08–0,1
18–19	0,41	0,000	0,4–0,43
20–24	0,01	0,000	0,00–0,01
25–29 (referentinė grupė)	1,00		
30–34	0,93	0,000	0,90–0,96
Gyvenamoji vieta			
Miestas	1,00		
Kaimas	1,03	0,108	0,99–1,06
Gimimo vieta			
Miestas (referentinė grupė)	1,0		
Kaimas	1,07	0,000	1,03–1,1
Kita šalis	1,02	0,631	0,93–1,13
Gyvenamoji vieta 12 mėn. iki surašymo			
Ta pati	1,00		
Kita (miestas)	1,13	0,000	1,07–1,19
Kita (kaimas)	1,46	0,000	1,3–1,64
Užsienis	0,97	0,407	0,89–1,05
Tautybė			
Lietuvis	1,00		
Rusas	0,89	0,000	0,84–0,94
Lenkas	1,17	0,000	1,12–1,23
Kita	0,89	0,021	0,89–0,92

Papildomai kontroliuojami požymiai: išsilavinimas, užimtumas, statusas švietimo sistemoje.

Šaltinis: su 2011 m. visuotiniu gyventojų surašymu sujungto gyventojų pirmųjų santuokų registro duomenų bazė.

Įdomu tai, jog gyvenamoji vieta nėra veiksnys, turintis statistiškai reikšmingą įtaką vyrų vedybų tikimybei, nors bendroji demografinių procesų suvokimo ir teorizavimo modernizacinė logika suponuoja, jog kaimo vyrai turi daugiau galimybių sukurti santuoką nei miestiečiai. Tačiau gimusieji kaime vyrai turi nors ir nedaug, tačiau didesnę santykinę tikimybę vesti rodiklį, nei miesto vyrai.

Santuokinių vyrų elgesį žymiai labiau sąlygoja migracijos patirtis metus iki surašymo. Persikėlę iš kaimo į miestą vyrai turi net 46 proc. didesnę tikimybę susituokti nei tie, kurie per praėjusius 12 mėnesių iki surašymo gyvenamosios vietos nekeitė. Pozityvus poveikis matyti ir tuomet, kai migracijos kryptis priešinga – iš miesto į kaimą, tačiau šiuo atveju migracijos vaidmuo nėra toks didelis. Statistiškai reikšmingo skirtumo nėra ir lyginant iš užsienio sugrįžusių ir emigracijos patirties neturinčių vyrų duomenis. Taigi akivaizdu, kad didžiausią pozityvią įtaką vyrų vedyboms turi migracija iš kaimo į miestą, kas galbūt atspindi jų užimtumo ir atitinkamai materialinės būklės pagerėjimą, skatinantį apsispręsti kurti šeimą.

Dar vienas įdomus identifiкуotas veiksnys yra vyrų santuokos galimybių diferenciacija pagal tautybę. Palyginti su lietuviais, mažesnes santykinės galimybes susituokti turi rusų tautybės vyrai ir agreguotos „kitų“ tautybių grupės nariai. Jų tikimybė susituokti yra 11 proc. mažesnė nei lietuvių vyrų, jei neatšizvelgiama į daugybę kitų demografinių ir socialinių požymių. Tačiau lenkų vyrų santykinę galimybę susituokti yra didesnė nei lietuvių. Suprantama, jog šie skirtumai gali atspindėti tiek etninių grupių kultūros ir jos sąlygotus matrimonialio elgesio skirtumus, tiek ir galbūt didesnę socialinę etninių grupių nelygybę, kuri turi įtakos užimtumui ar išsilavinimui.

Diskusija ir apibendrinimas

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti jaunų Lietuvos vyrų šeimos kūrimo ir išsilavinimo ryšius naudojant inovatyvią visos populiacijos lygmens duomenų bazę, kuri gauta sujungtus 2011 m. visuotinio gyventojų surašymo ir 2011–2013 m. gyventojų pirmųjų santuokų registro informaciją. Toks duomenų masyvas suteikia galimybę tiksliausiai įvertinti demografinį šeimos kūrimo procesą ir padeda išvengti atrankiniuose tyrimuose dažnai pasitaikančių duomenų ir analizės trūkumų. Būtina paminėti, jog panašaus pobūdžio duomenų bazių tarptautinėje mokslo erdvėje yra mažai, jomis disponuoja tik kai kurių Skandinavijos šalių mokslininkai. Kontekstinei analizei darbe panaudoti ir 2001 m. gyventojų surašymo duomenys.

Straipsnyje remiamasi teoriniais lyčių specializacijos (Becker 1981) ir lyčių papildomumo (Oppenheimer 2003) argumentais, kurie nors ir oponuoja ryšio tarp moterų santuokinio elgesio ir socialinio ekonominio statuso nuskaidymui, tačiau prognozuoja pozityvią aukštesnio socialinio-ekonominio statuso įtaką vyrų vedyboms. Teorinėje dalyje taip pat įvertintas tarpininkaujamas

platesnio socialinio konteksto vaidmuo vyrų išsilavinimo ir santuokinio elgesio ryšiu. Vyrų išsilavinimo vaidmens vedyboms mažėjimas tikėtinas lyčių požiūriu egalitariškesnėse visuomenėse, taip ten, kur su išsilavinimu susijusios materialinė gerovės nelygybė mažesnė, nors empirinis šios hipotezės patvirtinimas gana prieštaringas (Kalmijn 2013).

Atliktas tyrimas atskleidė, kad diferencijuojantis išsilavinimo poveikis vyrų santuokinei elgsenai Lietuvoje pradėjo reikštis nuo XX a. šešto dešimtmečio pradžioje gimusios kohortos, o anksčiau gimusių vyrų kohortoms esminės įtakos neturėjo. Sovietmečiu susiformuoja pozityvus išsilavinimo ir santuokos gradientas, rodantis, jog geresnį išsilavinimą turintys vyrai tampa labiau privilegijuoti santuokos rinkoje ir reikšmingai dažniau sukuria šeimą. Nors didesnis vyrų išsilavinimas sovietinėje visuomenėje neteikė arba teikė tik ribotų privilegijų vykdant ekonominį vyro vaidmenį šeimoje, akivaizdu, jog kiti su išsilavinimu susiję ypatumai didino geriau išsilavinusių vyrų patrauklumą santuokos rinkoje. Tai galėjo būti ir aptarti komunikacinių gebėjimų (Amato 1996), vertybinių orientacijų (Cunningham ir kt. 2005) ar elgesio veiksniai, didinę vyrų su aukštesniu išsilavinimu paklausą.

Jaunesnių gimimo kohortų vyrų analizė rodo, jog išsilavinimas išlieka reikšminga santuokinio elgesio determinantė: geriau išsilavinusių vyrų tikimybė vesti daug didesnė nei mažiau išsilavinusių. Taigi, išsilavinimo selektyvumas šeimos kūrimo procese egzistuoja, o vyrai su aukštesniu išsilavinimu yra labiau privilegijuoti santuokinėje rinkoje. Svarbu pabrėžti ir tai, jog nustatytas jaunoms vyrų kohortoms būdingas išsilavinimo ir santuokinio elgesio ryšys atitinka būdingą vyresnėms vyrų kohortoms, santuokas kūrusioms iš esmės skirtingomis socialinėmis-ekonominėmis ir kultūros sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą apie išsilavinimo ir vyrų santuokinės elgsenos ryšio tęstinumą nepaisant to, jog esmingai pasikeitė išsilavinimo ir vyro ekonominio vaidmens ryšys.

Gauti rezultatai leidžia daryti išvadą ir apie išsilavinimo sąlygojamas akumuliuotas Lietuvos visuomenės (ne)privilegijas. Žemesnis išsilavinimas susijęs ne tik su ekonominiais, sveikatos, gyvenimo kokybės nuostoliais, bet ir su neprivilegijuota padėtimi santuokos rinkoje. Mažesnė tikimybė vesti gali reikšti viengungystę arba kohabitaciją, t. y. dažnai ne tokią stabilią ir trumpiau trunkančią partnerystę. Kita vertus, atsižvelgiant į tėvų ir vaikų išsilavinimo lygio raidą, galima kalbėti apie kartas peraugančias nelygybes, kurios sąlygoja ne tik individo socialinį-ekonominį statusą, bet ir privataus gyvenimo kokybę.

Autorių redakcija

Gauta 2015 04 03

Priimta 2015 05 05

Straipsnis parengtas įgyvendinant visuotinės dotacijos priemonės VP1-3.1-ŠMM-07-K „Parama mokslininkų ir kitų tyrėjų mokslinei veiklai (visuotinė dotacija)“ projektą Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-067. Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo (ESF) lėšomis pagal Žmoniškųjų išteklių plėtros veiksmų programą.

Literatūra

- Amato, P. 1996. "Explaining the Intergenerational Transmission of Divorce." *Journal of Marriage and Family* 58: 628–640.
- Becker, G. 1981. *A Treatise on the Family*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blossfeld, H. P. 2009. "Educational Assortative Marriage in a Comparative Perspective." *Annual Review of Sociology* 35: 513–530.
- Cooke, L. P., Gash, V. 2010. "Wives' Part-time Employment and Marital Stability in Great Britain, West Germany and the United States." *Sociology* 44 (6): 1091–1108.
- Cunningham, M., Beutel, A. M., Barber, J. S., Thornton, A. 2005. "Reciprocal Relationships between Attitudes about Gender and Social Contexts during Young Adulthood." *Social Science Research* 34: 862–892.
- Fodor, É., Balogh, A. 2010. "Back to the Kitchen? Gender Role Attitudes in 13 East European Countries." *Zeitschrift für Familienforschung* 22 (3): 289–307.
- Gender Equality Index Report*. 2013. Vilnius: European Institute for Gender Equality.
- Heyns, B. 2005. "Emerging Inequalities in Central and Eastern Europe." *Annual Review of Sociology* 31: 163–197.
- Jalovaara, M. 2012. "Socio-economic Resources and First-union Formation in Finland, Cohorts Born 1969–81." *Population Studies* 66 (1): 69–85.
- Kalmijn, M. 2011. "The Influence of Men's Income and Employment on Marriage and Cohabitation: Testing Oppenheimer's Theory in Europe." *European Journal of Population* 27: 269–293.
- _____. 2013. "The Educational Gradient in Marriage: A Comparison of 25 European Countries." *Demography* 50: 1499–1520.
- Lietuvos Respublikos 2011 metų gyventojų ir būstų surašymo rezultatai*. 2013. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
- Maslauskaitė, A. „Kohabitacija: nauja šeima ar šeimos formavimo etapas?“. In *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės*, sud. V. Stankūnienė, A. Maslauskaitė, 37–99. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
- Matysiak, A. 2011. *Interdependencies between Fertility and Women's Labour Supply*. Dordrecht: Springer.
- Oppenheimer, V. 1988. "A Theory of Marriage Timing: Assortative Mating under Varying Degrees of Uncertainty." *American Journal of Sociology* 94: 563–591.
- _____. V. 2003. "Cohabiting and Marriage during Young Men's Career-development Process." *Demography* 40 (1): 127–149.
- Park, H., Lee, J. K. 2014. "Growing Educational Differentials in the Retreat from Marriage among Korean Men." *PSC Working Paper Series* 14-5.
- Philipov, D. 2008. "The Three Dimensions: 'Gender-role Ideology', 'Consequences for the Family', and 'Economic Consequences'." In *People, Population Change and Policies 2: Demographic Knowledge – Gender – Ageing*, eds. C. Höhn, D. Avramov, I. Kotowska, 153–174. New York: Springer Science + Business Media.
- Sayer, L. C., Gauthier, A. H., Furstenberg, F. F. 2004. "Educational Differences in Parents' Time with Children: Cross-national Variations." *Journal of Marriage and Family* 66: 1152–1169.
- Schwartz, C. R. 2013. "Trends and Variation in Assortative Mating: Causes and Consequences." *Annual Review of Sociology* 39: 451–470.

- South, S. J. 2001. "Time-dependent Effects of Wives' Employment on Marital Dissolution." *American Sociological Review* 66: 132–147.
- Statistinių rodiklių duomenų bazė*. 2014. Vilnius: Statistikos departamentas.
- Stankūnienė, V. 2006. „Santuokos, ištuokos, santuokinis statusas“. In *Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida*, sud. V. Stankūnienė, 101–116. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
- _____. 2009. „Šeimos formavimo modelių kaita: lyginamoji analizė“. In *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės*, sud. V. Stankūnienė, A. Maslauskaitė, 9–36. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
- Stankūnienė, V., Jonkarytė, A., Mīkulionienė, S., Mitrikas A., Maslauskaitė, A. 2003. Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai. Vilnius: STI.
- Stevenson, B., Wolfers, J. 2007. "Marriage and Divorce: Changes and their Driving Forces." *Journal of Economic Perspectives* 21 (2): 27–52.
- Sweeney, M. M. 2002. "Two Decades of Family Change: the Shifting Economic Foundations of Marriage." *American Sociological Review* 67: 132–147.
- Zaidi, S. 2009. "Main Drivers of Income Inequality in Central European and Baltic Countries. Some Insights from Recent Household Survey Data." *Policy Research Working Paper* 4815.

AUŠRA MASLAUSKAITĖ, DOMANTAS JASILIONIS

Men's Educational Resources and Transition into First Marriage: Is there the Advantage of University Education?

Summary

Based on the analysis of the data of the Census 2001 and the linked dataset of the Census 2011 and the 2011–2013 first marriage register, the paper explores the association between men's educational resources and transition into first marriage in Lithuania. The theoretical assumptions of the study are related to the hypotheses of gender role specialization and gender role combination. Both hypotheses argue that higher men's educational resources increase men's attractiveness in the marriage market. The empirical analysis revealed that men's education became significant predictor of the marital behaviour during the Soviet period starting with the birth cohort of 1950–1954 and that it affected all consequent birth cohorts. Although the education had very limited effect on men's economic role in the family during the Soviet period, it is most likely that the attractiveness of higher-educated men in the marriage market was positively affected by other educational advantages. In contemporary society, men with higher education have also higher chances to form the first marriage even if we control for many individual demographic and social variables. Thus, the positive educational gradient in marriage remains stable despite the radical changes in the contextual setting and the economic returns of the education.

Keywords: men, education, marital behaviour, formation of marriage.